

ПРАВИЛА ЗА АДВОКАТИТЕ

**СЪСТАВИ ПО М. МОЛЛО
Н. К. НИКОВ**

ПРЕДГОВОР

Мотто:

„Ние се срамуваме да се учим на добродетел – но кълна се в небето, ако и да е срамотно да ви каме учител по добродетелта, то не може да се надеем, че ние ще получим такъво благо съвършено случайно.“

„Да се учиш на добродетел – ще рече да се отучиш от порока.“

Сенека – Epistolae.

През 1894 година се появи в Москва книгата: „Правила адвокатской професии во Франции“, преведена от Н. П. Шубинский. Тя съдържа четири глави от знаменитото съчинение на М. Молло, което не е друго освен сборка на традициите на френската адвокатура. Първото издание на това съчинение се появи на 1842 година, и от тогава то е станало настолна книга у френските адвокати. Парижския адвокатски Съвет дълго време имал прекрасния обичай да подарява тази книга на всякого от допуснатите до стаж¹ млади адвокати. Задължителността на „Правилата“ в адвокатското съсловие се е създала само по всеобщото признание на нравствената правота и безупречност на принципите, които те съдържат. Силата на всеобщото им признание, при това, била е толкова голяма, че почитанието им се равнявало с уважението на закона, а нарушението им се смятало от Съвета за тежка професионална престъпка. Сам Молло искрено е желаял регламентираните от него „Правила“ да добият международно значение в частите, които са еднакво свойствени на всички народности.

¹ Стаж (Stagae) се нарича практикуването на кандидата за адвокат, под надзора на адвокатския съвет, в някои съдилище известно число години (в Франция три години) след истичанието на които той се записва в така наречения tableau des avocats, и по този начин придобива право да адвокатствува самостоятелно.

Може ли да се сбъдне това нещо – ще покаже времето. До колко благородното, възвишенното, прекрасното е свойствено на всички народи, до толкова и книгата на Молло може да бъде общо достояние. В Белгия „Правилата“ на френската адвокатура са приети току-речи исцяло. В немската литература съществува пълен превод на тези „Правила“. Ние тук предлагаме на читателите само по-забележителните от тях в такъв ред: общите длъжности на адвокатите; длъжностите на адвокатите в глава II: спрямо клиентите; в глава III – един спрямо други и в глава IV – спрямо съдиите.

Глава I

Общи длъжности на адвокатите

1. Адвокатското звание, според Ларош-Флавен, исцерява хората от мързела; да бъдеш адвокат – ще рече да ставаш рано. Платон е казал, че спящия няма никаква цена.

2. Ако в слога се познава човекът, то в *честността* се познава адвокатът.

Може даже да се каже, че в нея се заключават всичките необходими за един адвокат качества: неговото назначение е да убеждава, а да убеди може само честния човек.

3. За това адвокатът трябва да отбягва безчестните средства в защитата, в консултациите и в сношенията си било с клиентите, било с съдилищата.

4. Ще бъде безумие или безчестие да постъпва някой, като оня адвокат, който предлагал средство, как да се заобиколи законът, или като оня мним философ, който публично заявявал за своята готовност да учи хората, как да печелят неправите дела.

5. Най-напред адвокатът е длъжен да се запознае добре с длъжностите на своята професия и с мярката на своите сили.

Ако той не е в състояние да даде искания съвет или да заведе предлаганото дело, нека се откаже от него, или нека се обърне към съдействието на някой събрат; лъжливия срам не трябва да му побърка в това.

Това не ще рече обаче, че адвокатът не трябва да доверява на себе си, или че за водение на големи дела нужна е всякога знаменитост: това би значило да се обезсърдчи младостта, която трябва да вярва в себе си. Голямото дело повечето пъти и влече след себе си известността.

6. Адвокатът е длъжен добросъвестно да изучава поверените му дела. „Аз повече – казва Паскйе, – се чудя на ония, които импровизират защитата, отколкото ги одобрявам“.

7. *Истината*, която древните са олицетворявали като майка на всички добродетели, е друга длъжност, която проистича от честността. Тя се заключава не само в

привеждане на достоверни факти, но и забранява ползуването с коварни средства пред съда. Може човек по съвест да се бърка в значението на някой факт, но намерено да му придаде друго освещение – това значи да лъже.

Притворството, а по някога и замълчаванието са така също лъжа.

Адвокатът е длъжен да се домогва до въстържествуванието на истината, а не на повереното му дело.

Предосъдителна хитрост ще бъде непълното привеждане на документа или закона. Изменението на цитата се счита за още по-голяма престъпка. Лъжците – говори Аристотел, – жестоко се наказват, че не им вярват дори и тогаз, когато казват истината.

Когато един приятел карал Перикла да се закълне лъжовно пред съда, последния отговорил: *Amicus usque ad aras*².

Молбата за отлагание на делото с помощта на някоя хитрина е така също нарушение на адвокатските длъжности.

8. За да заслужите у съдиите репутацията на истински адвокат, не навеждайте нито един факт, който не можете потвърди с доказателства.

9. Опасно е да напирате на такива дори достоверни факти, потвърждението на които се заключава само в вашите собствени показания, защото ако противникът почне с вас да се препира, вие ще бъдете въввлечен в борба много опасна за вас, ако нямате влияние над съдиите и не им внушавате безусловно доверие. Но кой може да разсчита на това? *Благоразумието* е така също необходимо свойство за адвоката.

Франсуа де-Монтолон (отпосле пазител на печата) се ползувал с репутацията на такава безусловна честност, че при защитата съдиите никога не изисквали от него прочитанието на документите. Известно е така също свидетелството на един председател: „Вярвайте на факта, който привежда Ленорман“.

10. Адвокатът, който е придобил доверието на съда с навика да говори всякога правдата, се ползува с огромно предимство. Има дела, които се спечелват благодарение на адвокатското слово, защото то има цена на достоверно свидетелство. Тежко на оногова, чиято искреност и правдивост е заподозряна от съдиите! Опитът показва, че подобно впечатление не се изглажда.

11. Адвокатът не трябва да внася в делото нито сянка от користолюбие или лично нерасположение. Истината трябва да бъде свободна от всяка примес.

12. Да биеш на утънченост, на остроумие – значи да бъдеш неестествен, да оскърбяваш истината, без да се приближиш на крачка до красноречието. Последното се достига не с ума; то е неразделно с истината: и едното, и другото изхождат от сърдцето. „Истината – говори Ларошфуко, – е излияние на сърдцето; тя е присъща на

² Приятел само до олтаря.

малцина“. И по-нататък: „Нищо толкоз не бърка на човека да бъде естествен, отколкото желанието да се покаже такъв“.

13. *Безкористие*то, което се предписва от професията, изисква от адвоката да се доволства с скромен хонорар; ако клиентът е беден, трябва да му води делото безвъзмездно с таква ревност и усърдие, както би водил и делото на най-богатия.

Адвокатурата не е в легален смисъл нито мандат (договор за поръчение), нито договор за личен наем. *Хонорарът* е възнаграждение за направена услуга, *благодарност*, и като такава, тя не подлежи на таксиране или на принудително искание.

Думата хонорар е произлязла от това, че в древния Рим на адвокатите плащали с почит (honor), а не с пари. Vetitum quippe erat lege Cincia munerali, ne quis ob causam orandam pecuniam donumve acciperet³ (Тацит, кн. II). Ларош-Флавен обяснява закона на Цинция с това, че ораторите принадлежали на най-знаменитите и най-богатите семейства. Но това е второстепенна причина. Главната се е заключавала в почетния характер на професията. Последните римски императори позволили на адвокатите да зимат плата и при това приравнили тяхната професия с службата. В старите френски постановления адвокатския хонорар се именува заплата.

Някои френски адвокати се отличавали с забележително безкористие. Кокил давал на бедните десетата част от своята печалба. Мартйе-Картйе давал на бедните една стотна част, а Мантен – което изработвал празничен ден.

14. Каквото видно място и да заема адвокатът, той не трябва да се отказва от незначителните дела, инак ще го заподозрат или в користолюбие, или в сомнение. Веднъж той заема твърде високо положение, малките дела ще го напуснат сами по себе си.

Като похвално изключение от това правило се явява случаят, когато адвокатът предава незначителните дела на своите по-млади събратия, като по този начин им помага в началото на тяхната кариера. Това изключение се среща доволно често. Камюс казва, че младите адвокати трябва да си съставят репутация с ревност към науката и занятията, с благоразумие и честност, преди да могат се прояви и другите им способности в по-големите дела.

15. Адвокатът не трябва да набира твърде много дела: ако излишекът им не всякога доказва користолюбие, то в всякой случай убива таланта.

16. *Умеренността* на адвоката особено се проявява в устната защита и в писмените обяснения.

Сократ се признавал, че всичкото му знание се заключавало в това, че той нищо не знае. За това пък Дюмулен не бил тъй скромен, както Цицерон. Френския зна-

³ Забранено е било от Цинциевия закон да се вземат в защита пари или дарове.

менит юрисконсулт наченва своите консултации така: Ego, qui nemini cedo et a nemini docere possum⁴.

17. Умеренността предполага в адвоката *скромност*. Самохвалствата трябва да се отбягват.

„Скромността – говори Ларош-Флавен, – прилича на всички, но особено тя е необходима на младежта“. Principum scientiae est stupere⁵.

18. Но не стига, адвокатът да се въздържа от самохвалство пред клиента; той трябва да се въздържа и от онова красноречие, което Аппий клейми с думата лаяние. Адвокатът не трябва да прибегва до резки и оскърбителни нападки върху противната страна. Нито измамата, нито подлогът не оправдават резкостта или злоречието. Адвокатът трябва да защитава делото, а не да служи на своите лични страсти или отмъщение. Нека не мисли той, че увереността изключаваша независимостта или енергията; тя, наопаки, запечатва ги с по-голям авторитет и сила.

Но когато е въпросът за изобличаване на една измама, не само е позволително, но е и необходимо за по-силно убеждаване да се представят с възможно по-голяма убедителност, с пълно безпристрастие всички документи и факти, които потвърждават обвинението, колкото високо общественно положение и да заема противната страна и колкото и да са плачевни заради нея сетнините. В такива именно случаи адвокатурата се явява в всичкото си величие и мощ. В такива случаи извинително е и проявяването на благородно негодувание, което адвокатът понякога не може да сдържи. Обаче, като изпълни дълга си, той трябва да се въздържа от излишни обвинения, които го унижават.

Гърците глобявали оратора, който злоупотребявал с словото. Цицерон желаял, защитата да се води като философска реч – сдържанно, умеренно и целомъдрено.

„Истинното красноречие – говори Ларошфуко, – се състои в това – да кажеш всичко, що е нужно, и само онова, що е нужно“.

19. Умеренността изисква от адвоката да не напада противника, без явна необходимост, с помощта на факти, ако и не случайни, но чужди за процеса, а за противната страна позорни. Умеренността е така също признак на честността.

20. С толкоз по-голяма предпазливост трябва адвокатът да се обръща с лицата, които не фигурират като страни в процеса, – с свидетелите, които дават показания под клетва, и с вешите люди, които се призовават в съда. Като изключение се явява един твърде рядък случай, когато нападението се оправдава с самите очевидни дока-

⁴ Аз, който никому не отстъпвам, и когото никой не може да научи на нещо.

⁵ Начало на знанието е учудването.

зателства. Това правило често не се упазва от адвокатите, когато оспорват резултатите от разследването или експертизата.

21. Умеренността изисква още да се отбягва патосът, или така наречените ефекти, често неуместни, смешни, които дават повод за прискърбни сцени. Ефектът може да бъде прекрасен, но само в устата на първокласния оратор, който защитава някое твърде сериозно дело. „Няма да просветите разума на съдията – говори Фиоде-ла-Марш, – с старанието да покъртите неговото сърдце, но можете покърти сърдцето му, ако действувате на неговия ум: само подобно насилие над съдиите е позволено“.

У древните са се запазили няколко примера от подобни грешки.

Фрипа се обвинявала в оскърбяване божеството; защитникът ѝ Хиперид, като забелязал, че съдиите клонят къде обвинението, извадил клиентката си наред арената и раздрал булото, с което тя била забулена; съдиите, поразени от нейната хубост, изнесли оправдателна присъда.

Ако такава една постъпка е неуместна, то следната е вече просто смешна: „За да покърти съдиите – говори Квинтилиан, – Гликон, който защищавал интересите на едно дете, довел го с себе си в съда. Детето по едно време заплакало, и Гликон надявайки се, че сълзите ще разположат съдиите в полза на клиента му, попитал го, защо плаче. „Учителя ме щипа“, отговорило детето.

Между достойните за подражание примери, ще приведем следните: Антоний, след красноречивата защита на М. Аквилия, съдрал му дрехата и показал на съдиите белезите и раните получени от клиента му на служба у републиката. Знаменития френски адвокат Жербйе явил се в процеса на „касапина на инвалидите“, като защитник на дъщерята против баща ѝ. И двете страни присъствovali в съда. Кога забележил в лицето на бащата вълнение, произведено от красноречивата защита, Жербйе, като се възползувал от това, млъкнал и хвърлил дъщерята в прегръдките на бащата. Покъртен до сълзи от красноречието на оратора, увлечен от неговата постъпка, бащата се отказал от обвинението.

22. Политическата арена, която се откри за адвокатите, измени донякъде понапрещните отношения. Несправедливо ще бъде, посред увлеченията на нашето време, да изискваме от адвоката оная простота в нравите, която едно време е била най-доброто украшение на професията.

Но простотата все-пак приляга на адвоката, и толкоз повече, колкото по-рядко се тя среща. Младия адвокат с скромния си характер, с достъпността в обръщанието винаги печели в доверието както на клиентите, така и на събратията.

Римските адвокати са били най-вече достъпни: те се расхождали по кръстопътищата (площадите), гдето всякой можал с тях да се съветва.

23. *Независимостта* е едновременно и право, и длъжност на адвоката.

Известно е определението на Хенриона Пансей в похвалното му слово за Дюмулена: „Свободен от сблазните, които мамят другите, много горделив, за да има покровители, много малко известен, за да покровителствува другите, без да има робе или господари, – такъв беше този своеобразно достоен човек“. Хенрион, откак достигнал най-високите длъжности в магистратурата (той бил старши председател на касационния съд), съжалявал, че напуснал адвокатурата.

24. Като длъжност, *независимостта* предписва на адвоката да защитава всяко право дело, без да се грижи нито за личната си полза, нито за могъществото на противника. Макар влиятелните притеснители сега и да са редки, но интригантите, които се ползват с малко-много влияние, не са се свършили и до сега.

По свидетелството на летописите случвало се е на френските адвокати да имат за свои противници хора от високо произхождение или бунтовници, с които е бил народа, и никога ораторите не отстъпвали пред мъчната задача. Молло е бил свидетел на подобно самопожъртование в политическите процеси в време на реставрацията.

Защитата на Лудовик XVI и на генерала Моро е доказателство за самоотвърдението на Десеза и Бонне.

25. Като с право, адвокатът се ползува от *независимостта* в сношенията си с клиентите и с магистратурата. Адвокатът ще бъде независим само тогава, ако бъде умерен: вън от умереността съществува едно своеволие.

26. Адвокатът трябва навсякъде да защитава честта и прерогативите на своето съсловие; който напада съсловието, той напада и него.

27. Поведението на адвоката както на консултатцията, така и в съда трябва да бъде пълно с достоинство, лишено от всяка рязкост и тщеславие.

28. Достоинството на частния човек е лично достояние, когато достоинството на адвоката е достояние на цялото съсловие; заради това, без да се коснува до частния живот, Съветът има право да търси у адвоката сметка за обществените му дела, които са получили прискърбна огласка и са компрометирали честта и достоинството на съсловието.

29. Не бива да се подлага на дисциплинарно взискание адвокатът за игра на борсата или на комар, но трябва да се наказва за неплащане карточния дълг под предлог, че подобен дълг не може да се иска по съдебен ред. Законът, може би, и освобождава от такъв дълг, съвестта – никога.

30. Адвокатът трябва да бъде по-умерен от всякой други, защото умереността запазва благородството на душата, силата на ума, дава власт над страстите – всички тия качества са необходими на адвоката. Умереността му предписва да води пра-

вилен живот и да отбягва шумните светски удоволствия, които неволно довеждат до увлечение. Наистина, всяко време си има нравите; днешното общество не е като по-напрешното. Да се иска от адвоката, вън от семейния живот, да бъде усамотен, ще рече да се прави от него странно същество. Но младия адвокат, като плаща данък на удоволствията, трябва да се ползува от тях умеренно, мъдро и благоразумно.

31. „Адвокатът – говори Буше д’Аржи, – не трябва да се залавя за работа, чужда на неговата професия. Нищо не трябва да бъде по-чисто от тази професия; най-малката примес нанася ѝ вред“. „Адвокатурата – казва Луазел, – иска от човека да ѝ се предаде всецяло“. Несъвместимите деяния разрушително действуват върху професията.

32. Забранява се на адвоката да приема, вън от професията, каквото и да бъде пълномощно, ако ще би устно и безвъзмездно. Адвокатурата е *консултация и водение дела в съдилищата*. Исклучение прави само мандатът на най-близките роднини; това е един вид длъжност към семейството. И съвместно ли е с достойнството и независимостта присъствието на адвоката в министерските стаи за чакание, в канцелариите на присъственните места, в полицията или в митницата? Прилича ли му да чака излизането или влизането на длъжностното лице, да се излага на откази, често на капризите на дребните служещи?

33. От горните правила явствува, че адвокатът нарушава своите длъжности, ако върши несъвместими деяния; ако, например, като се нуждае от пари, подписва задължения, индосира полици. Макар той и да не се обръща от едно такъво деяние в търговец, все-пак се излага на протест, повикване в съд, секвестър, и по този начин подкопава доверието към професията.

34. Длъжността на посредник не само че е съвместима с професията, но още и я възвеличава, като възвишава адвоката до степен на съдия.

35. Адвокатът никога не трябва да забравя своята клетва, тя трябва да бъде за него религия, закон. *Est enim iusjurandum affirmatio religiosa*⁶. Цицерон. *De officiis*, кн. III, гл. XXX.

36. Не подлежи на никакво съмнение, че клетвата задължава адвоката да не говори, да не пише нищо против законите, правилниците, обществената или религиозната нравственост. Ако му се случи да критикува някой правилник или закон, трябва да бъде умерен.

37. Младите адвокати трябва да посещават съдилищата и да слушат известните оратори.

Когато попитали знаменития атински оратор Дамадес, кой му бил учител по красноречието, отговорил: „Атинските адвокати“. Цицерон сравнявал хората, които

⁶ Клетвата е религиозно потвърдяване.

посещават учени, с ония, които ходят по слънцето: те пламват, без да забележат сами това.

Глава II

Длъжностите на адвокатите спрямо клиентите

38. От всичко казано в предишната глава трябва да се заключи, че е недостойно за адвоката сам да търси клиента; последната трябва сама да се явява при него *в кабинета*. Наистина много мъчно е началото на кариерата; та що от това! Трябва да се преодолеят спънките уверено и смело. И каква ще бъде победата без спънки? Всички така са захващали кариерата.

Ако адвокатът няма нито решимост, нито основателна увереност в себе си, то по-благоразумно ще бъде, като съзнае несъстоятелността си, да се откаже от адвокатурата. Няма положение по-критическо от положението на един адвокат, който не доверява на себе си. В съда той бездействува и се мъчи – и от неволното бездействие, и от успеха на другарите, и, може би, от недостатъчността на материалните средства. Той вечно прозябава, ходи вечно обезсърден, вечно нещастен. Като че вълн от адвокатурата няма и други такива не по-малко почтени професии! Защо да не опита в тях своите способности и талант? Първия неудачен избор често сполучливо се поправя отсетне.

С удоволствие привеждаме ободрителните думи на Луазеля: „*В адвокатурата има място за всички*“. А в негово време имало е вече много адвокати.

Ларош-Флавен дава на младите адвокати превъзходни съвети, които следва постоянно да се помнят. „Има – казва той, – между тях такива, които, ако от първия път не завладеят всичките тънкости в воденето на делата, веднага се обезсърчават и избират друга професия; такива не постъпват добре; те трябва да помнят, че *продължителността и настойчивостта преодоляват всички затруднения*“. „Ще забележа – казва той на друго място, – че в адвокатската професия, както и в всяка друга, трябва човек да върви подир своята наклонност и природа, да си знае силите и да има необходимите за професията качества: *бързо съображение, добра памет, дар на словото, силен и гръмлив глас* (а не слаб и низък), че да може да го чуват и съдиите, и публиката; трябва да има макар някои *необходими познания*, да бъде *силен и здрав*, за да може да върши тази работа“.

Трябва още ония, които вече се ползват с успех, да помнят, че адвокатурата води към *почит*, а не към *богатство* (Камюс, стр. 5, писмо 1). „И съобразно с представлението, което съм си съставил за тази професия, – продължава той, – първото условие, за да заслужи адвокатът уважението на достойните хора – то е да ги убеди в това, че той презира професиите, които са по-доходни и повечето пъти не са толкова

мъчни и изискват по-малко работа, и се предава на деятелност, която дори при най-големите сполуки принася само уважение“.

39. Ако е недостойно за адвоката да търси сам клиенти, то още по недостойно е да ги намира чрез *посредници*.

40. Званието на адвоката е свободно: той може *без всякакво обяснение на причините* да се откаже от поверенното му дело. Това основно правило всякога е съществувало.

41. Обаче углавното съдопроизводство допуска едно изключение от това правило само за защитата по назначение от съда; в случай на отказ, причините трябва да бъдат представени за разглеждане и одобрение от съда.

При това трябва да забележим, че обвинявания винаги може да се откаже от назначения му от съда защитник. Макар безкористното и да задължава адвоката да предлага услугите си на бедните безвъзмездно, обаче то не го задължава да им натрапва своята защита и да посяга по такъв начин върху тяхната независимост.

42. Пред военните съдилища и в гражданските дела защитата по назначение не е задължителна, но тя се предписва от обичаите на съсловието, всякога готово да помогне на сиромасите. От решението на Съвета се вижда, че той непрестанно се грижи за изпълнението на този свещен дълг.

Новия закон за съдебната помощ се явява по-скоро като свидетелство за уважението към безкористното на адвокатите, отколкото като нова възложена тям дължност.

Каква трябва да бъде ролята на адвоката в съда при защитата на едно гражданско дело, което му се вижда неоснователно? Той трябва да се ограничи с излагането исканията на клиента, без да ги поддържа с свои лични съображения, но и без да ги дискредитира пред съда. Повече от него не може да се иска.

Който иска да му се назначи от съда защитник безплатно, дължен е да представи свидетелство за бедност.

В Атина ежегодно се избирали десет адвокати, за да защитават бедните против богатите, както в гражданските дела, така и в углавните. Така било и в Рим. Императорите Валент, Валентиниан и Грациан изключвали от съсловието адвокатите, които се отказвали от защитата по назначение. В Франция, съгласно с Капитулите, в гражданските дела адвокатите защищавали по назначение бедните вдовици, вдовци и сираци.

Наистина, задължителната защита е установена не за слабите против силните, но за честта на френските адвокати трябва да се забележи, че те никога не са се отказвали от водението на съпрежени за тях често с най-голяма опасност дела.

43. Адвокатът е дължен най-напред да научи добросъвестно делото на клиента.

44. На консултацията адвокатът трябва да искаже това или онова мнение, без да взема в внимание желанието на клиента. Да накара клиента да се откаже от неуспешния процес, ще рече да му направи голяма услуга.

Да дадеш съвет въз основа на показанията на клиента *positis ponendis*, не значи още да изпълниш своето назначение. Консултантът трябва да вярва на думите на клиента до толкова, до колкото сам не може да провери документите и фактите.

Ако не е възможно да се спечели делото, той трябва да каже това на клиента без заобикалки.

Ако са участвovali в консултацията и са я подписали няколко адвоката, всякоя от тях е все-пак длъжен да разгледа лично цялото дело и документите по него.

Както интересът на клиентите, така и честта на адвокатите изискват, последните да се не отказват от съвместна консултация. Мнението, което ще се получи в резултата от съвместното обсъждане, ще се отличава с най-голяма основателност.

Римските юрисконсулти се събирали за разрешаване на мъчни въпроси. Такива конференции се наричали *disputatio fori* (Цицерон, кн. I, *ad Quintum fratrem*). Тяхното решение се казвало *decretum seu recepta sententia*. Такъв декрет съдържал един вид словесно право.

„В Рим – казва Ларош-Флавен, – юрисконсултите се наричали *prudentes*, от тука произлязло и названието на професията *юриспруденция* (*juris prudentia* – знание на правото“.

В старите френски постановления консултантите се наричали *consularii* и имали право да заседават „*sur les fleurs de lys*“, сиреч в парламента.

По стария обичай един от адвокатите докладвал делото; докладвачът е длъжен и да управлява консултацията; обикновено това е длъжност на най-младия.

Делакруа-Френвил, всякога необикновено деятелен на консултациите, записвал всичките си мнения, за да не искаже две противоречиви мнения по едно и също дело. Постановлението от 15 Август 1536 година строго забранявало подобна двойственост. Този достоен адвокат, неуморим работник, който се поминал 83-годишен, оставил е записки по своите консултации от 72 тома *in folio*, които благоговейно се пазят от неговия внук, адвокат Скриб.

45. Цицерон говори за адвокатите: *Domus jurisconsulti est oraculum totius civitatis*⁷. Ювенал: *Interpres legum sanctissimus*⁸ и Ларшо-Флавен: „Към адвокатите се обръщат с въпроси, следва ли да се води дело, да се направи завещание, дарение, да се встъпи в брак“.

⁷ Домът на юрисконсулта е оракул за цялата държава.

⁸ Тълкувателят на законите е свещенно лице.

46. Адвокатът може да се откаже от водение на гражданското дело, което му се види съмнително, макар и да е консултирал в полза на делото, без да има достатъчни доказателства. Нечестно ще бъде да дава надежда на клиента по съмнително дело. Адвокатът трябва да се въздържа от водение на такива дела, особено в началото на кариерата.

„Адвокатите, – говори Ларош-Флавен, – никога не са били допускани в съда с цел, непременно да спечелят делото на клиента, но с цел да приведат в ясност неговото право, ако такова той има.

47. Макар и да се съмнява в правотата на искът, адвокатът все-пак може да вземе делото. Възгледите толкоз често се менят, че може и да се спечели делото. Обаче той трябва да се спре върху най-вероятния изход. Но да се залови за дело, нравствено съмнително, – ще рече да изложи на съмнение и своята собствена нравственост.

Пред вид че адвокатът може погрешно да погледне на делото, то отказването трябва да бъде предпазливо, любезно и заблаговременно, за да не бъде лишен клиентът от надеждата да си намери друг адвокат.

48. В углавните дела съществуват други правила. Когато адвокатът защитава някого, виновността на когото не е доказана, с това той не нарушава клетвата. Човеколюбие то изисква, всякой обвиняван да се ползува от защита. Ако адвокатът не е убеден в невинността на своя клиент, трябва да се ограничи или с указване фактите, които правят съмнително извършването на престъплението, или с склоняване съдиите да произнесат най-снисходителна присъда.

В углавните дела, както и в гражданските, адвокатът може да вземе върху си само част от защитата, в случай че клиентът пожелае сам да участвува в делото; например, той може да вземе правната страна и възраженията. С такъво именно условие Молло защитавал Бенжамена Констан на 1823 година в парижския кралевски съд.

49. Ако двете противни страни се явят при адвоката с молба да вземе делото им, той е длъжен да откаже и на двете, за да не оскърби нито едната, нито другата.

Всяка връзка с клиента се смята за скъсана, щом той се обърне до друг адвокат.

50. Очевидно е така също, че ако адвокатът е дал съвет или се е явил в съда по делото на клиента, той няма право по същото дело да излезе срещу него. По мнението, ако не на други, то поне на самия клиент, той му е съобщил тайната на защитата, а само такъво едно подозрение се явява за адвоката като пятно.

51. Адвокатът трябва да се погрижи за отстранението на всичко, що може да побърка на спогодбата.

Цицерон в похвалното слово за знаменития Сервий Сулпиций прекрасно говори, че последния предпочитал да свършва процесите в спогодба, отколкото да се явява по тях в съда.

52. Адвокатът трябва да се обръща с клиента търпеливо. Клиентът, честта или благосъстоянието на когото се засягат от предстоящия процес, има право да иска от адвоката да го изслуша с най-голямо внимание, и да му съобщи и най-малките подробности по делото.

В углавните дела търпението е още по-необходимо.

В Англия обаче, която се отличава с своя материализъм, не е така. Там на адвокатската маса туря се пясъчен часовник в това време, когато клиентът говори с адвоката. Часовникът определя не само времето, което е отишло на консултацията, но и хонорарът на нея, който сравнително с ония на френските адвокати е чрезмерно висок. Този факт се обяснява с това, че в Англия адвокатурата, наравно с всяка друга професия, се счита за занаят.

Но по-добре е да се придържаме о възгледа на нашия велик учител Цицерон. Кн. II, de Oratore, № 45.

„Аз имам обичай – казва той, – лично да говоря с клиентите си по делото и оставам с тях насаме, за да се не смушават; при това аз всякога се поставям в положението на противната страна, за да се запозная по-добре с делото, и давам на клиента всичкото време, което му е необходимо, за да ме запознае той с делото. Сетне, като испроводя клиента, поставям се наред ту на мястото на противната страна, ту на мястото на съдията“.

Подобни съвети дава и Квинтилиан. „Адвокатът – казва той, – често ще забележи и злото, и възможността за избавяние от него в обстоятелствата, които на клиента се струват несъществени“.

53. Клиентът, който често страда от бавността в съдилищата, всякога разчита на трудолюбието и усърдието на адвоката. Обаче последния не трябва да поддържа нетърпението на клиента или да дотегва на съдиите с молби.

„Истинното усърдие – казва Фио-де-ла-Марш, – се заключава в точността“.

В Капитулите на Карл Велики се предвиждало наказание за адвоката, когато не се явявал в началото на заседанието.

54. Не бива да се гледа с безусловно доверие на показанията или документите на клиента. Личния интерес или пристрастието често служат за источник на неточността. Ако фактите му се виждат неясни, адвокатът не трябва да бъде против явяването в съда на самата страна; често това е единичкия способ да се достигне истината.

55. Не следва да се дава на клиента надежда, че процесът без друго ще бъде спечелен; най-верните процеси понякога се изгубват, а в случай на изгубване адвокатът може да се изложи на напълно заслужено натякване.

Трипие своите съображения за изхода на процеса никога не откривал не само на клиента, но дори и на помощника (avocat). Трябва да се вярва в честността на адвокатата.

56. Да се поддържа едно положение, което е оборвано в друг процес, е поне неблагоприятно; адвокатът може да бъде уличен в противоречие или в лъжа; освен това, на противната страна се дава удобен случай да се подиграе с него.

57. Недостойно е за адвокатата сам да ходи при клиентите, ако ще би и да са високопоставени лица; само старостта или разстроеното здравие могат да побъркат на клиентите да се явят при него. Адвокатът само у себе си може да говори по делото.

„Няма нито княз, нито големец, нито богаташ, на които не би им потрябвали съветите и съдействието на адвокатата в най-важните дела, които се касаят не само до имота, но и до честта, пък дори и до живота“. Луазел, Диалог на адвокатите.

58. Адвокатът е длъжен да се откаже от делото само в такъв случай, когато то, след титателно запознаване с него, му се покаже безнадежно; предварителното съгласие малко го задължава в подобен случай. Обаче отказът трябва да последва до началото на заседанието и само тогава в време на заседанието, когато бъде представен от противната страна някой важен документ, който хвърля върху делото съвършено друга светлина.

59. В случай на болест или някоя друга спънка адвокатът може, с съгласието на клиента, да предаде делото някому от другарите; чини ни се, той в такъв случай длъжен е да повърне на клиента получения от него хонорар.

60. Ще бъде непростителна немарливост или безчестно от страна на адвокатата да се откаже от делото в надвечерието или в денят на заседанието, без да даде на клиента време да си намери друг адвокат.

61. Като свободен по силата на самата професия, която не е нито пълномощие, нито личен наем, адвокатът не е отговорен за даваните от него съвети, както не е отговорен съдията за постановеното от него решение. Ако единия и другия по някога се заблуждават, то предполага се, че се заблуждават съвършено искрено. Неотговорността на адвокатата в това отношение в последно време се санкционира и от закона. Но, очевидно, той трябва да отговаря за лична измама и вероломство. Така също той е отговорен за клевета, насочена срещу неприячно в процеса лице. Чини се, адвокатът трябва да отговаря в този случай, защото той представлява страната само в процеса, а клеветата не влиза в последния, като негова съставна част.

62. Честността на адвоката е нещо до толкова несъмнено, че документите доверяват му се без всякаква расписка; също и връщанието им става без обратна расписка от клиента. Заявлението на адвоката за връщанието им се приема на дума, без клетва: това е един от най-древните и най-почтенните обичаи на френското адвокатско съсловие. В практиката не е имало до сега нито един пример на злоупотребление с този обичай.

Заявлението за връщанието на документите трябва да се приеме, дори и когато то не се подкрепя с никакво писмено доказателство; адвокатите стоят в дадения случай във от общото право, и само при такъв условие професията може да запази своето достоинство. Обаче адвокатът е отговорен за такъв изгубване на някой документ, което не може да обясни правдоподобно.

63. Когато се свърши делото или когато клиентът иска да го предаде на другото, адвокатът няма право да откаже връщанието на документите дори и в такъв случай, когато клиентът откаже да му заплати заслужения хонорар. Да не повърне документите, ще рече косвенно да накара клиента да му заплати.

64. Връщаме се пак на въпроса за хонорара, за да установим по-точно принципа на безкористието.

Не подлежи, първо, на съмнение, че сегашните френски закони не забраняват на адвоката искът за хонорар и че някои съдилища фактически го допускат и узаконяват; но парижските адвокати се придържат в дадения случай о по-предишното право, според което искът за хонорар е бил забранен на адвоката *под страх на изключаване из стисъците*. Следва ли да се запази този обичай? Отговаряме утвърдително. Този обичай е съвършено съобразен с духът на постановлението от 1822 година, което оставя в сила всичките, без изключение стари *обичаи*, освещава и възвежда в общо правило обичаите на парижката адвокатска корпорация. Върху този обичай се зида честта на адвокатското съсловие, с него то се отличава от всяка друга професия.

Нека видим, от друга страна, до къде ще ни доведе противоположното мнение. Щом допуснем искът за хонорар, ние радикално ще изменим, съвършено ще унищожим функциите на адвокатурата, ще я преобърнем в *платен мандат*, в наем на работа, ще изложим исканието на адвоката, а следователно, неговите деяния, заслуги, достоинство, а може би и самата му нравственост на съмнително, унижително гласно обсъждане, а самия него на отговорност толкова по-строга, колкото по-голям ще бъде предявения иск; ще да го поставим в необходимост да дава расписка за получаването на хонорара, документите и актовете, или да се кълне, че ги е върнал на клиента. Какво ще стане тогав с адвокатските правила и права, с духа на безкористие и благопристойност, които отличават и облагородяват адвокатското съсловие, внуша-

ват към него уважение не само от страна на клиентите, но и от съда? Това ще бъде погубване на професията.

65. Адвокатът, който строго изпълнява правилата, ще се въздържа от устно или писмено искание на хонорара, особено до съдебното заседание. Отказът от водение на делото поради неплащане, освен че се явява като косвено искание на плащането, но още може да повреди на делото и по този начин да усилви вината на адвокатата.

Гражданското право (Фабер: de suffragio, № 1) изисква плащането на хонорара до съдебното заседание, каноническото – след заседанието. Законодателството се поставя в този случай на гледната точка на последното римско законодателство, което допускало искът за хонорар.

„Ние не трябва, – казал председателят на парижкия адвокатски съвет на 9 Май 1723 година, – с нашето обръщение с клиентите, които се нуждаят от нас, да ги караме да ни възнаграждават в по-голям размер, отколкото би те предполагали“.

Толкоз по-непристойно ще бъде за адвокатата да отиде при клиента за хонорар.

Нека притурим, че писмата и напомнюванията рядко достигат целта си – наопаки, по-скоро биват вредоносни.

66. Но адвокатът не ще наруши правилата нито на благопристойността, нито на безкористието, ако, като напуска обикновенните си занятия и консултации, за да води някое дело във от съдилището си, искаже желание или да се услови за хонорара или дори да го получи предварително. Тука работата е друга: адвокатът, напушайки своя кабинет, испуща другите клиенти, излага се на по-голямо сравнително уморяване, на по-големи разноси, – следователно изключението в дадения случай е свършено законно; най-строгата възискателност никого не задължава да прави жертви.

67. Има ли право клиентът да иска връщането на заплатения хонорар? Чини ни се, че няма, дори и в случая когато делото не е достигнало нито предположената продължителност, нито предположеното развитие. Сам адвокатът може да реши по съвест, следва ли да се вземат в внимание споменатите обстоятелства. От гледна точка на правото, дългът е свършено законен. Но ако, от една страна, адвокатите постоянно се въздържат от исковете за хонорар, то, от друга страна, те имат пълно право да отблъсват обратното му искание, което може да бъде съвсем произволно.

68. В всичките дела по назначение, било углавни, било граждански, забранено е на адвокатата да взема дори и предложения хонорар. Ще притурим още, че адвокатите трябва да водят делото безвъзмездно и когато подават съдебна помощ в военните съдилища.

69. Не приляга на адвокатата да взема полица или запис за обезпечение на хонорара.

70. Строго са забранени сговорите, по които адвокатът си определя в качество на хонорар част от предмета на тъжбата или пък еквивалента на тази част. Това е сговор *quota litis*⁹ – сговор срамoten, наказуем от законите на всякъде и всякога.

71. Сходен с *quota litis* ще бъде сговорът за поделяване на спорния имот между адвокатата и клиента или сключения в течението на процеса сговор, по който първия получава пълномощно за купуване движим или недвижим имот или за извършване паричен заем. Не може да се не помисли в такъв случай, че адвокатът е истръгнал съгласието на клиента за сключване на сговора чрез своето лично влияние.

Не следва така също заблаговременно да се установява по-голяма или по-малка сума за хонорара, съобразно с това, ще ли се спечели делото, или ще се изгуби, или пък да се изважда хонорарът от удържаната за тази цел спечелена сума.

С една дума, забранени са всякакъв род сговаряния за хонорара¹⁰.

72. Придобиването на спорни права забранява се от обичайното право, под страх от признаване сговора за недействителен (чл. 1597 от *code civil*)¹¹. По дисциплинарен ред адвокатът за такава сделка подлежи на исклучване.

73. Но не се забранява на адвокатата приемането на подарен или завещан от клиента имот. Законът в този случай вижда доброволно деяние, което няма нищо общо с някое дело, и напълно, както това и следва, се осланя върху честността на адвокатата, потвърдена с многобройни примери.

74. Всяко съобщение, направено от клиента пред адвокатата очи в очи, е конфиденциално, и по тази причина то трябва да остане тайно.

Заради това не бива да се истръгват у адвокатата такива показания, които му са известни само по неговото *адвокатско звание*. Ето защо, ако го повикат, като свидетел, той е длъжен да се яви от уважение към съда, но трябва да се откаже да даде показания. Ако го подведат под клетва, която го задължава да покаже *самата истина*, трябва да се закъдне с оговорка. Но ако е въпросът за неконфиденциални факти, той е длъжен да ги съобщи. Адвокатското звание не го освобождава от длъжността да уважава истината, дори ако тя не е в полза на клиента; съдът винаги допуска това законно различие, а адвокатите никога не са злоупотребявали с това право. За адвокатата казват, че той е *духовник* на клиента.

⁹ Дял от предмета на искът.

¹⁰ При четението на тези правила трябва да се има пред вид, че в Франция има два вида адвокати: *avocats* и *avoués*. Първите обикновено само пледират в съдилищата и консултират, а вторите вършат черната работа: уславят дела, подготвят делата за завеждане и пр.

¹¹ Гл. чл. 230 и 325 от Закона за задълженията и договорите.

Член 378 от френския наказателен закон определя наказание за обаждаване на тайната¹². Но, ще кажат, как да се узнае, конфиденциален ли е даденият факт или не. Ни се струва, че съвестта на адвоката е единичкият съдия в такъв въпрос. Да се съветваш с някого в подобни случаи – е все едно да откриеш факта и нарушиш тайната. „Не подлежи на съмнение – казва главния адвокат Жилберт Девуазен, – че вярата в светостта на тайната е едно от съществениите условия на адвокатурата. Адвокатът, юрисконсултът имат за цел да пазят и защитават имота, честта и живота на съгражданите си. Законът и държавата ги утвърдяват в това високо назначение. Но, за да го изпълнят достойно, най-напред им е потребно доверието на клиента, *което не може да съществува там, гдето няма увереност в упаванието на тайната*. Както се вижда, самите закони вменяват на адвоката като длъжност пазението на тайната, без която е немислима адвокатската професия.

Богословите, съгласно с естественото право, така също твърдят, че адвокатът не е длъжен да обажда това, което му е известно *само като на адвокат*. Те мислят, че клетвата, която дава адвокатът, предполага ограничение относително професионалната тайна. Но богословите едногласно изключават случая, когато общественото благо изисква обаждането на тайната. Под общественото благо се подразбира предотвръщението на някое голямо бедствие, което може да сполети ближния, ако се не открие тайната.

Марк-Катон казва: *adversus cognatos pro cliente testatur, testimonium adversus clientem nemo dicit*¹³.

Глава III

Длъжностите на адвокатите един спрямо други

75. Сега ние влизаме в семейното светилище.

Първата длъжност на младия адвокат спрямо събратията, която му се предписва от адвокатските традиции, се заключава в почителното обръщение с по-старите; втората му длъжност е да се обръща към тях в случай на някои професионални затруднения. Подобни отношения, без да посягат ни най-малко върху неговата независимост, създават му едно почетно патронатство.

По-старите адвокати длъжни са, от своя страна, да помагат на младите с съвети, насърчение и поддръжка.

Върху това взаимно уважение, преданост и показване на добри примери се е градила силата и обаянието на професията. Тия качества помогнаха на френските ад-

¹² Гл. чл. 308 от Наказателния закон.

¹³ Може да се свидетелствува против роднините в полза на клиента, но никога не трябва да свидетелствува против клиента.

вокати да придобият оня дух на корпорация, или по-вярно, оня дух на братство, който едно време е бил толкова силен у тях и всякога е бил толкова необходим. Под дух на корпорация (*esprit de corps*) се разбира не партиен дух, не смешно тщеславие и не дух, най-сетне, на изключителност, но високо, благородно единомислие, което свързва всичките членове на еднородни асоциации с еднаква общност на интересите и принципите на честта, с уважение към правилата, с готовност да защитават своите права, най-сетне, с еднакво благородство в постъпките и с еднакъв устрем да съдействуват за общото добро.

Много право забелязва Ларошфуко, че повече ум показва човек, ако се възползува от чуждия съвет, отколкото, ако постъпи по своето собствено усмотрение.

*Ut ameris, amabilis esto*¹⁴. Мъчно е да се обикнат някои хора – до толкова са те рязки; но те винаги могат да разчитат на нашето уважение, ако са услужливи, откровенни и добри. А превъзходството на някои от събратята, без да умалява личните заслуги на другите, всички осветява с своята светлина. В празнуването в чест на Беррие на 1861 година били поканени да вземат участие всички френски адвокати.

76. Старейшината, който се избира доброволно, е глава на адвокатското семейство; той е образец, *primus inter pares*.

Ясно е, че ако избирането за старейшина е най-голямата чест за адвоката, то самата чест на това избиране му налага много мъчни задължения. Той е длъжен да помага на всякой адвокат с съвети и да оказва всякаква поддръжка, трябва да вика адвокатите на събрания, които закрепяват връзките на братство, или да явява от себе си най-съвършен пример за това, какви трябва да бъдат членовете на професията. Освен това, старейшината е длъжен да изпълнява разни обществени длъжности. Като глава на съсловие, той е длъжен неуклонно да пази неговите интереси, в Съвета трябва да ускорява хода на делата, да назначава комиссии и да председателствува в всяка една, да привежда в изпълнение решенията, да въодушевява Съвета с своето ръководство и рвение. Вън от Съвета той е кормчий на цялата адвокатска република. Неговото бдително око внимателно следи нейния ход; неговата благоразумна твърдост предупреждава всички нейни случайни отклонения; нравственното му влияние пази нейните права; той се грижи за изпълнението на длъжностите на адвокатите. Той цел целничек е предаден на делата на съсловието, които му са поскъпи от неговите собствени. От него изхожда инициативата, и той е отговорен за распушенността, която се вмъкне в съсловието, или за доброто, което не се върши в него.

¹⁴ За да те обичат, трябва да бъдеш любезен.

77. Всички, които имат честта да са членове на Съвета, длъжни са да посещават заседанията му, а особено ония, които са посветени на дисциплинарни въпроси, колкото и да е тежко понякога разрешаването на такива въпроси. Не ще и дума за това, че тайната на гласуването трябва свето да се пази.

Забележка. Съдиите, когато се обръщат към адвоката наричат го *maitre* (господин, учител); адвокатите си казват *monsieur* (господар, господин). Така е било поне по-преди.

78. Нито в съдебно заседание, нито в каквито и да е жалби или записки адвокатът не трябва да употребява своето остроумие за присмиване над своя събрат или изказване към него презрение. До колкото тънката острота придава обяние на защитата, до толкова са неуместни и непросителни в нея присмеха и натякването.

При всичката важност на предмета, който трактуваме, ще си позволим да забележим, че френския характер се е изразил и в адвокатурата, както и на всякъде, с *bons mots*, които са дошли до нас. Лазуел привежда два анекдота. В негово време глобявали адвокатите, които вземали съмнителни дела. Адвоката Берте, човек с малък ръст, който често пъти бил подлаган на глоба (*amendes*) викали го *petit amendier* (в изменена ортография: „малко миндално дърво“). Друг един адвокат, Рено Луазо, изгубил едно дело за наследство по статията *paterna paternis*; определението се основавало върху обичайното Шартрско право, в което не се среща тази статия. Рено осмейвайки в апелационната жалба съдебното решение, остроумно го превел с думите *lanterna lanternis*.

Инак се държел Линге, който винаги обичал да оскърбява събрата и който така печално свърши в съда. Следва, обаче, да се извини малката рязкост – плод на твърде горещ темперамент, както у Жиккеля, адвокат безукоризнен в всички отношения. Той сам се признава в тези рязкости в завещанието си, което се явява като образец за любов към събратията.

79. *Старшинството*, между другите предимства, изисква и това – всичките конференции, консултации, посредничества да се назначават у най-стария адвокат. Исклучение прави старейшината на адвокатите, у когото се събират всички без разлика на възраст дори и по-напрешните старейшини.

Най-стария адвокат привежда в Имперския съд под клетва кандидатите (*licenciés*); той замества съдията, когато отсъства оня, който изпълнява неговата длъжност; неговото мнение при равно число на гласовете взема върх.

80. Тъй като клиентът доброволно си избира адвокат, то последния може да приеме от него дело, което е било веднъж дадено на одного от събратията, но при това все пак следва да се узнае, както от събратията, така и от клиента, дали действително и единия, и другия не искат занаяпред да имат работа по между си. По-нататък,

следва да се узнае, получил ли е събратът възнаградението си. Ако клиентът, без да има някакво основание за това, е отказал да заплати на събрата възнаградението му, новия адвокат следва съвсем да се откаже от делото, за да не насърчи такива едни постъпки. Ако адвокатът не може да изисква хонорар за себе си, той има пълно право да го изиска за друго; а в този случай исканието лесно се удовлетворява: ако клиентът предпочита новия адвокат, той по първата негова дума ще си заплати дълга.

81. В гражданските дела адвокатът не може да предяви на съда нито един документ, без да го предяви предварително на адвоката на насрещната страна, освен ако той сам го е получил преди самото заседание, или ако знае, че поради отлаганието на заседанието насрещната страна ще успее да го разгледа.

Ларош-Флавен казва, че взаимното предявяване на документите е не само акт на честност и добри взаимни отношения, но без него адвокатите не биха могли нито както трябва да се запознаят с делото, нито да водят препиранията в надлежните граници. За доказателство на необходимостта да се предявяват надлежните документи той привежда един, ако и неправдоподобен, то поне забавен случай. Един глух ищец завел дело срещу глух ответник пред глух съдия. Ищецът искал наем за една къща; ответникът говорил за воденица; съдията осъдил двамата да дават съдържание на майка си.

82. Но задължителността на съобщенията не може да се простира до там, че да стеснява защитата или да компрометира интересите на клиента. Така, например, адвокатът не е длъжен да предявява ония документи, които са неизносни за клиента му.

83. Адвокатите и стажерите предават едни на други документите без всякаква расписка; ако клиентът се противи на това, адвокатът в интереса на съсловието трябва да се откаже от неговото дело.

Това правило не е ново: адвокатите при парижкия парламент всякога предавали едни на други папките с документите без всякаква расписка, макар този обичай и да се не практикувал в другите съдилища. Обичаят се основавал върху честността на адвокатите, която за никого не подлежала на съмнение.

84. Отношенията на адвокатите едни спрямо други са такива, че често до началото на заседанието те говорят по между си, върху кои решения или авторитети ще се осланят в защитата.

Нека не помислят, обаче, че се вменият в длъжност подобни съобщения.

85. Адвокатите не трябва да прекъсват един други сред речта, за да не се смущава говорителя и се не оскърбява достойнството на съда. Исклучва се случаят на някоя груба погрешка в излаганието на фактите; върху подобна погрешка веднага трябва да се обърне вниманието на съда, за да се унищожи лъжливото впечатление, и защото възможно е съдът да не допусне възражения.

86. Естествения истълковател на всички недоразумения, които изникват сред адвокатите, е старейшината. Към Съвета те се обръщат само в особено важните случаи. Обсъжданията на такива недоразумения трябва да стават до колкото може тайно.

Глава IV

Длъжностите на адвокатите спрямо съдиите

87. Всяко общество има своята иерархия. В съдебното съсловие адвокатите стоят по-долу от съдиите, и заради това трябва да се отнасят с почитание и уважение към всякой член на съда дори и от най-долните инстанции. Уважението е повече задължително за адвоката, отколкото за останалите съграждане, защото законът го е турил посредник и защитник на последните пред лицето на правосъдието.

Както старото право, така и по-новите решения на Съветите, постоянно са изисквали изпълнението на това правило. Изисквало се е така също от адвокатите, като уважават магистратурата, с своята независимост и достойно поведение да внушават и ней уважение. Макар адвокатите и да не постановяват решения, те ги подготвяват с своите писменни обяснения и устна реч. Те са, според думите на Буше д'Аржи, душата на правосъдието и имат такъво също значение, както и съдиите.

„Адвокатите – говори Демар, – трябва да придобиват и съхраняват любовта на съдиите.“

88. Без съмнение, адвокатите нарушават клетвата, когато в речите или в писменните обяснения нападат обществената или религиозната нравственост, държавните основи, законите и властта. Съдията в такъв случай има право веднага да ги спре.

Адвокатът който злоупотребявал с словото и оскърбявал съдията или насрещната страна, по старото право, можел е да бъде изключен от списъка на адвокатите.

89. Вън от съда нашите задължителни сношения с съдиите са редки и се ограничават с няколко обичаи, които се предписват от приличието. Такъв е задължителния визит, който прави адвокатът на председателя на съда в друг окръг преди защитата. Подобен визит се прави и на адвокатския старейшина.

90. Прокурорът има право да направи претърсване у адвоката, за да вземе от него някои документи, които се отнасят до съдебното дирение, само ако го подозира в съучастие; това е единствения случай, но самото звание на адвоката изисква от прокурора да действа в този случай до толкова предпазливо, до колкото е възможно.

Вън от този случай адвокатът, който не е подсъдим, не е длъжен да дава на прокурора никакви документи, нито даже да споменува за тяхното съществуване, защото пазението на документите е така също тайна, поверена на адвоката от клиента.

Ф. Ели в своя трактат за углавното следствие (1860 год.) различава два случая: 1) когато адвокатът сам се намира под следствие и 2) когато документите се палят у него не като у адвокат, – и в двата случая той счита претърсването позволено. Но, като се основава върху тайната и свободата на защитата, не допуска вземането на професионалните документи.

91. Приличието изисква от адвоката, ако излиза като ищец срещу съдия, да предупреди за това последния лично в домът му.

Отказването на адвоката да излезе срещу съдия в качество на насрещна страна, ако самото дело му се вижда право, би било от негова страна слабост.

Това посещение, както и посещението споменато в 89 правило, са задължителни за представителите на една либерална професия, която изисква упазването на всичките правила на приличието.

92. Адвокатите, когато защитават поверените им дела в съдебно заседание, не си свалят шапката, като посочват с това свободата на защитата. Те свалят шапка само при четение на решението, защото от преди то се е прочитало от прокурора, който оставал в всичкото време на заседанието гологлав. Председателят следи прочитането на решението, казва: *турете си шапката еди-кой си!*

Адвокатите говорят стоешком.

У древните шапката на главата означавала свобода. В Франция адвокатите дори в *присъствието на краля* водели защитата с покрита глава.

Дюпен говори, че в делото на маршала Ней канцлерът Дамбрей не позволил на адвокатите да водят делото с покрита глава в палатата на перовете; но в делото за августовския заговор, което се гледало в същата палата, повърнато им било това право; сега то се не оспорва от никого: Барт, който защищавал в палата на депутатите „Вестника на Търговията“, готвел се да си тури шапката, когато председателят Раве сам му напомнил за това. Когато не говори, адвокатът седи. В някои римски съдилища адвокатите произнасяли речите седешком.

93. Адвокатите свалят шапка и когато четат някой документ, защото от преди документите се прочитали от прокурора; но *авторитетите, решенията и текста на законите* четат с покрита глава.

Адвокатът Жен водил едно дело в първата зала на съда, той привеждал един *авторитет*, когато председателствующия му забележил: *Вие четете с покрита глава? Да, господине* – отговорил Жен, – *и аз имам пълно право, защото чета авторитет, а не документ. Все едно* – отговорил председателствующия – *трябва да четете гологлав*: тогава Киллийе де-Бларю, най-стария от адвокатите, които участвovali в това дело, казал: *Г. Жен се държи така, както всички ние сме длъжни да се държим в голямата зала при четение или произнасяние речи. – Продължавайте, как-*

то искате – отговорил председателствующия. Когато такъва също сцена се повторила още два пъти, адвокатите отказали се да водят дела в първата зала за молбите, но продължавали да ги водят в голямата зала, и мнозина, между другите и знаменития Кошен, цитирали законите и авторите, без да свалят шапка. Понеже председателят на залата за молбите настоявал, а адвокатите упорствovali, то решението на съда от 15 Май 1720 година окончателно постановило, че *адвокатите водят делата с покрита глава и само при четение на документите свалят шапка*.

94. Ако адвокатът говори за себе си, по свое лично дело, той сваля шапката, защото в този случай той не е адвокат, а страна у решенията на съда.

95. Друго по-съществено правило се заключава в това, че не бива да се прекъсва адвокатът при произнасянието на речта, макар това право понякога да се нарушава, без да се гледа на постоянните протести и на неудобствата, които са свързани с такива прекъсвания. Трябва да забележим, че адвокатът е *първият съдия* в това, как да води защитата, а последната е *свободна*. Щом адвокатът не се отклонява от същността на делото, не се впуска в чуждо за делото многословие, не бива да се прекъсва. Да прекъсваш адвоката, ще рече не само да го оскърбяваш но и да посягаш върху свещенното право на защитата, върху достойнството на правосъдието, върху интересите на страните. И така, трябва, макар и с настойчива почителност, но непременно, да се протестира: сами съдиите, като съзнаят своето неволно, може би, нетърпение, ще бъдат благодарни на адвоката. Разбира се, много мъчно е да протестира един млад адвокат, който не е уверен в себе си и не се ползува още с авторитет. Тогава нека поне старите подават пример, като протестират всякога и навсякъде.

Има – казва Анри, – два рода непристойни прекъсвания: 1) когато в средата на речта от адвоката поискат *да свърши по-скоро*; 2) когато ненадейно, без да дочакат края на защитата, съдиите захващат да се съвещават. Съдиите, които постъпват по този начин, нарушават правилата на приличието, оскърбяват своето звание и задълженията, които им налага религията и правосъдието.

Не по-малко неуместни са и въпросите, които председателствующия предлага на адвоката в време на говорението – въпроси, които го отбиват от избрания от него път, нарушават всичкия план на защитата и често я хвърлят в исти хаос; такъво е, например, преждевременното искание да се прочете или предяви някой документ, който адвокатът счита несъществен; такива са непредвидените и раздразнителни възражения, които като че обръщат съдията в противник на адвоката, и т.н. Такива инциденти могат да съберат и най-опитния адвокат и свършено да унищожат новака.

Ето два образеца от плодотворни протести. Тъй като Дюмон говорел един път по-дълго време от обикновенното, председателят Новион поканил го *да премине на заключението*: „Готов съм, рекъл той – ако съдът намира, че казаното е достатъчно за

спечелване на делото; в противен случай, аз ще представя още няколко твърде вески доказателства и не считам себе си в правото да умълча за тях, без да наруша своите задължения и без да издам доверието, с което ме е почел моя клиент“. Дали му да довърши речта, и той спечелил делото.

Фуркруа едвам захванал своята реч, когато съдът, като признал неговото дело за изгубено, станал за съвещание. „Господа, – извикал адвокатът, – моля ви да ми окажете поне оная милост, в която съдът няма право да ми откаже. Моля да ми издадете едно удостоверение, което да ме оправдае в очите на моя клиент, че съдът *без да ме изслуша*, постанови решението. Съдът поразен от тия думи, седнал и позволил на Фуркруа да продължава своята реч. След свършването ѝ адвокатите дошли до убеждение, че делото несъмнено е спечелено. Обаче съдът не поискал да постанови веднага решението и изискал по-нататъшни разяснения; Фуркруа все-пак отпосле спечелил делото, макар и с по-малък вече блясък.

Като посочихме недостатъците на съдиите ще посочим и недостатъците, които трябва да отбягва адвокатът. Старите постановления предписват на адвоката краткост в речите и записките. Само с таланта на Цицерона възможно е било в защитната реч за един *плет* да се помести и описанието на Сицилия, и историята за открадването на Прозерпина, без да последва прекъсване от съда. Кн. II и кн. IV in Verrem. Но ако съдията и да мисли, че е в правото да прекъсне адвоката, той трябва да направи това в прилична форма. Търпението и снисхождението не трябва да бъдат чужди за съдията.

96. Председателите се оплакват от адвокатите – криминалисти; адвокатите често се оплакват от тях. У нас за едните и за другите съществуват правила.

Правила за адвоката: председателят (това говори законът, чл. 311 от углавния кодекс) длъжен е да предупреди защитника, че той не трябва да говори нито против съвестта, нито против законите, че той трябва да бъде умерен и приличен в изложенията. Щом адвокатът не нарушава тия искания – той е безупречен, и съдията е длъжен да го изслуша с благоговейно внимание. Освен това, той може да се ползува с всичките права, които законът предоставя на обвинения. Така, той има правото на последния дума (чл. 355).

Прекъсванията, които не са уместни в гражданските дела, в углавните дела са запретени от самия закон.

Нека прокурорът протестира срещу прокарването на една лъжлива, да речем, доктрина – съдът има право само такъв протест да утвърди. С изключение на този единствен случай, прокурорът така също трябва да се отнася почиттелно към словото на защитата, защото само на председателя е дадено право да ръководи разискванията и да наглежда, да се не нарушава ходът на делото.

И тука на защитата особено е необходима всичката ѝ свобода. Младите адвокати, които често по назначение от съда защищават углавни дела, в качеството си на безкористни защитници, заслужават особено насърчение от съда. Известно е, че младостта има нужда от най голямо снисхождение. Опитът е доказал, че с най-голяма любов се ползват ония председатели, които уважават младите адвокати и им съчувствуват.

97. Адвокатът има свободно съобщение с клиента, който се намира в предварителен затвор, може да получава от него, безконтролно от страна на прокурора, нужните за защитата документи. Това право, което се основава върху свободата на защитата, често е било оспорвано пред вид на умълчаванието на закона за него; но то е едно от най-необходимите условия на професията.

98. В статистиката – това изобретение на най-новата епоха – намираме множество свидетелства за усърдието на съдии, които желаят да решават повече дела. Но това усърдие често неблагоприятно се отзовава и върху адвокатурата, и върху интересите на клиентите. Действително, навикът на съдиите бързо да решават малките дела кара ги често през куп за грош да гледат и големите дела.

Какво да прави в такъв случай младия адвокат, който, колкото и да е подготвен и с своето образование, и с тщателното изучаване на самото дело, всякога с трепет излиза по всяко крупно дело? Кога ли ще дочака той случая да прояви своето красноречие или да развие основите на науката? Пък може ли защитата да закрили в такъв случай интересите на клиента? Колкото и да е голяма проникателността на съдията, с делото той може да се запознае само, *след като изслуша адвоката*.

Статистиката не допуска и възражение; но възражението не е нова реч, а само необходим бърз отговор по повод приведения факт, документ и т.н. – отговор непредвиден, който е съществена част от правото на защитата. В апеллативний съд отказът в възражение може да доведе до непоправима грешка. Квинтилиан казва, че адвокатът, който е способен в продължение на цял ден да произнася своята реч, заслужава особен почет.

„Qui tost jūge et qui n' entend faire ne peut bon judgement (който съди и не слуша, не може да постанови добро решение)“ – казва Луазел. Според Ларош Флавен, по-добре е да бъдат зли отколкото несведущи ония, които раздават правосъдието. Злия човек ще разсъди справедливо, стига справедливостта да не противоречи на неговите интереси, когато несведущий може да разсъди справедливо, но само случайно. А най-опасно е невежеството, което се изразява в нежеланието на съдията да изслуша до край страната.

99. Адвокатът не може да прекъсва речта на прокурора.

100. В гражданските дела, след заключението на прокурора, адвокатът може, с разрешение от съда, само да представи някой забравен документ или да спомене за някой забравен факт; но по-добре е да не забравя нищо.

101. Адвокатът не може да говори, откак съдът захване да се съвещава; това говорение само би сбъркало съдиите и, без да разясни делото, би компрометирало достойнството както на адвокатурата, така и на съда.

102. Адвокатите стават и свалят шапка при четение на решението или присъдата; под никакъв предлог те нямат право да прекъсват това четение. Но след прочита могат почтително да забележат, какво, по тяхното мнение, трябва да се притури в решението или присъдата, или да се измени.

Адвокатите имат право да поискат от регистратора решението или присъдата за проверка и, ако е нужно, за поправка на редакцията.

103. Ако адвокатът е длъжен да уважава правосъдието, то правосъдието от своя страна е длъжно да защитава правата и преимуществата на съсловието.

Адвокатът само до толкова бива независим и може да защитава с своята независимост повереното му дело, до колкото съдът се грижи да се уважава неговата личност. Мъчна е ролята не на съда, а на адвоката, който с своето смело слово изобличава и открито напада злоупотреблението, измамата и престъплението. Ако го оскърбят при изпълнение на длъжността му във от съдебното заседание или в самото заседание, съдът е длъжен да накара оскърбителя да даде на адвоката блистателно удовлетворение. Защищавайки своите най-преданни помощници, съдът с това защитава себе си.

104. Само при пълно взаимно уважение съдията и адвокатът, съществуването на които като че е солидарно, могат да установят по между си ония искренни, прекрасни, близки отношения, които водят и към обоюдна слава, и към раздаване на правосъдие в пълния смисъл на тази дума.